

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ

**ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

**ΜΕ ΤΟ ΝΕΟ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ
(Β' ΠΑΚΕΤΟ ΝΤΕΛΟΡ)**

ΑΘΗΝΑ, ΜΑΡΤΙΟΣ 1993

Σ.Ε.Τ.Ε.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίδα
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	2
2. Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	4
2.1. Γενικά	4
2.2. Η συμβολή του τουρισμού στο εθνικό εισόδημα	5
2.3. Η συμβολή του τουρισμού στην απασχόληση	7
2.4. Η συμβολή του τουρισμού στη δημιουργία κεφαλαίου-επενδύσεις	11
2.5. Τουρισμός και περιφερειακή ανάπτυξη	15
2.5.1. Γενικά	15
2.5.2. Η συμβολή στην απασχόληση	15
2.5.3. Οι πολλαπλασιαστικές επιδράσεις του τουρισμού	16
2.6. Η συμβολή του τουρισμού στο ισοζύγιο πληρωμών	18
2.6.1. Γενικά	18
2.6.2. Τουριστικό συναλλάγμα	18
2.6.3. Σύγκριση του τουριστικού συναλλάγματος με άλλες πηγές συναλλάγματος	20
3. Η ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΠΟΡΩΝ ΤΟΥ Β' ΠΑΚΕΤΟΥ ΝΤΕΛΟΡ	22
3.1. Διαμορφωθείσα κατανομή	23
3.2. Προτεινόμενη κατανομή	25
3.3. Διαμορφωθέν πρόγραμμα χρησιμοποίησης των κονδυλίων του τουρισμού του νέου Κ.Π.Σ.	30
4. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	31
4.1. Δημιουργία προτύπων πόλων τουριστικής ανάπτυξης	31
4.2. Ποιοτική αναβάθμιση και βελτίωση ανεπτυγμένων περιοχών	33

Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΜΕ ΤΟ ΝΕΟ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ (Β' ΠΑΚΕΤΟ ΝΤΕΛΟΡ)

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αφορμή για το παρόν υπόμνημα έδωσαν οι διάφορες ανακοινώσεις για τα προγράμματα και την κατανομή των κοινοτικών πόρων που θα τεθούν στη διάθεση της ελληνικής οικονομίας από το λεγόμενο Β' πακέτο Delors.

Σύμφωνα με τις επίσημες εκτιμήσεις το σύνολο των Κοινοτικών πόρων που αντιστοιχούν στην Ελλάδα από το Β' πακέτο Delors είναι περίπου 20 δισεκατομμύρια ECUS για την εξαετία 1994-1999, που περίπου σε ετήσια βάση, είναι διπλάσια του 1ου ΚΠΣ και που σε δραχμές αντιστοιχούν σε περίπου 5 τρισεκατομμύρια.

Το εν λόγω ποσό, που θα προέλθει από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της Κοινότητας και το νέο Ταμείο Συνοχής, αποτελούν το 75% του συνολικού κόστους των έργων του νέου Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, το οποίο θα ανέρχεται σε 6,7 τρισεκατομμύρια δρχ. Το υπόλοιπο 25% ή 1,7 τρισεκατομμύρια δρχ. θα προέλθουν από εθνικούς πόρους (στα παραπάνω ποσά δεν περιλαμβάνονται δρχ. 4,5 τρισεκατομμύρια που θα λάβει η χώρα μας από την Κοινή Αγροτική Πολιτική).

Λαμβάνοντας υπόψη ότι το Β' πακέτο Delors με το ύψος των 6,7 τρισεκατομμυρίων δρχ. διαθέσιμων πόρων αποτελεί μοναδική ευκαιρία για την ανάπτυξη των διαφόρων τομέων της ελληνικής οικονομίας, ο Σ.Ε.Τ.Ε. κρίνει αναγκαίο να επισημάνει ότι η ευκαιρία αυτή δεν θα πρέπει να πάει χαμένη για τον ελληνικό τουρισμό.

Με το σκεπτικό αυτό ο Σ.Ε.Τ.Ε., του οποίου στόχος είναι να βοηθήσει στη σωστή ανάπτυξη του ελληνικού τουρισμού, μελέτησε την προτεινόμενη κατανομή των πόρων του Β' πακέτου Delors και τα προτεινόμενα σχέδια και συνέταξε το παρόν υπόμνημα με σκοπό:

α) Να εκφράσει την έκπληξή του για το χαμηλό ποσοστό συμμετοχής του τουρισμού στην κατανομή του συνόλου των διαθέσιμων πόρων, που δεν είναι ανάλογο με τη σπουδαιότητα και τη συμβολή του τουριστικού τομέα στην ελληνική οικονομία.

β) Να διεκδικήσει νέα κατανομή και να προτείνει την κατά την άποψή του σωστή διάρθρωση του Β' πακέτου Delors, έτσι που τα διαθέσιμα κονδύλια να κατανεμηθούν και να χρησιμοποιηθούν αποτελεσματικά στην ανάπτυξη του τουριστικού τομέα.

2. Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

2.1. ΓΕΝΙΚΑ

Έχει γίνει γενικά αποδεκτό ότι σήμερα ο τουρισμός κατατάσσεται μεταξύ των πλέον σημαντικών βιομηχανιών με ταχείς ρυθμούς αυξήσεως του κύκλου εργασιών του, με ουσιαστική συμβολή στην οικονομική ανάπτυξη σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, στην απασχόληση και στις συναλλαγματικές εισπράξεις.

Σύμφωνα με τη μελέτη της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων "Πανόραμα της Κοινοτικής Βιομηχανίας 1991", μέχρι το έτος 2000, ο τουρισμός θα αποτελεί την πρώτη και την πλέον ανθούσα βιομηχανία στο χώρο της Ε.Ο.Κ. με τη μεγαλύτερη συμμετοχή στο Εθνικό Προϊόν.

Στα κεφάλαια που ακολουθούν αναφέρονται σε συντομία συγκεντρωτικά στοιχεία που αποδεικνύουν τη σημαντική σημασία του τουρισμού στην εθνική οικονομία.

2.2. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

Η ακαθάριστη αξία παραγωγής του τουριστικού τομέα δεν υπολογίζεται ξεχωριστά στους ελληνικούς εθνικούς λογαριασμούς, λόγω κυρίως της δυσκολίας υπολογισμού της. Η δυσκολία αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στο χαμηλό βαθμό στατιστικής οργάνωσης και πληροφόρησης στον τομέα αυτό και κατά μικρό μόνο μέρος στην πολυσύνθετη εκδήλωση της τουριστικής δραστηριότητας. Σε ορισμένες χώρες (π.χ. Η.Π.Α., Ισπανία) έχει επιτευχθεί σε σημαντικό βαθμό ο προσδιορισμός του τομέα στο Εθνικό Λογιστικό Σύστημα.

Κατά συνέπεια, ο υπολογισμός της συμβολής του ελληνικού τουριστικού τομέα στο Α.Ε.Π. βασίζεται σε εκτιμήσεις, οι οποίες όμως θεωρείται ότι προσεγγίζουν ικανοποιητικά την πραγματικότητα.

Σύμφωνα με στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας της Ε.Ο.Κ. (EUROSTAT) για το 1988 τα ακαθάριστα έσοδα του τουρισμού στην Ελλάδα, αντιπροσωπεύουν ποσοστό 7,3% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος της.

Σύμφωνα με νεώτερες εκτιμήσεις των Υπηρεσιών του ΚΕΠΕ για το έτος 1990 η ακαθάριστη αξία παραγωγής του τουρισμού υπολογίζεται ότι αντιστοιχεί στο 9,6% του Α.Ε.Π. Η προσέγγιση του μεγέθους αυτού έχει γίνει με βάση τους υπολογισμούς των συνολικών διανυκτερεύσεων τουριστών και των εκτιμωμένων μέσων δαπανών, καθώς επίσης με υπολογισμούς των συναλλαγματικών εισροών και των μέσων δαπανών των ημεδαπών τουριστών.

Συμπερασματικά, με τη μία ή με την άλλη παραδοχή, η συμβολή του ελληνικού τουρισμού στο Α.Ε.Π. μπορεί να χαρακτηριστεί ως ιδιαίτερα σημαντική.

Σε σύγκριση με τους άλλους βασικούς τομείς της ελληνικής οικονομίας, το ποσοστό συμμετοχής του τουρισμού στο Α.Ε.Π. είναι σημαντικά υψηλότερο από το ποσοστό του καθενός βιομηχανικού κλάδου, είναι υψηλότερο από το ποσοστό των δύο βασικών κλάδων μαζί (υφαντικών, ένδυσης, υπόδησης, τροφίμων-ποτών-καπνού) και από το ποσοστό του τομέα των κατασκευών. Είναι δε περίπου το μισό από το ποσοστό ολοκλήρου του κλάδου πρωτογενούς παραγωγής και λίγο λιγώτερο από το μισό ολοκλήρου του κλάδου της μεταποίησης. (Βλ. Πίνακα 1).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Ποσοστιαία συμμετοχή των κυριωτέρων τομέων της Εθνικής Οικονομίας στο Ακαθάριστο εγχώριο Προϊόν.
(Τρέχουσες τιμές συντελεστών παραγωγής. Προσωρινά στοιχεία Εθνικών Λογαριασμών)

Τομείς	1990 %
1. Γεωργία-Δάση-Αλιεία	15,4
2. Μεταλλεία-Ορυχεία	1,5
3. Μεταποίηση, εξ' ων :	16,3
Υφαντική-ένδυση-υπόδηση	3,5
Τρόφιμα-ποτά-καπνός	3,4
Χημικά	2,4
Μεταλλοβιομηχανία	2,2
Ξύλο-χαρτί	1,8
Μεταφορικά μέσα	1,4
Μη μεταλλικά ορυκτά	1,3
Λοιποί κλάδοι	0,3
4. Ηλεκτρισμός-φωτ.-ύδρευση	2,7
5. Κατασκευές	6,9
6. Τουρισμός (στοιχεία EUROSTAT)	7,3
7. Λοιποί τομείς	49,9
ΣΥΝΟΛΟ	100%

2.3. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Ο τουριστικός τομέας αποτελεί το μεγαλύτερο εργοδότη στις περισσότερες χώρες, εξασφαλίζοντας εργασία σε σημαντικό αριθμό εργαζομένων.

Στις τουριστικά ανεπτυγμένες χώρες ο τουριστικός τομέας απασχολεί το 6% έως 9% της συνολικής απασχόλησης.

Στις ελληνικές στατιστικές, η απασχόληση στον τουριστικό τομέα δεν παρακολουθείται ξεχωριστά. Κατά συνέπεια, τα στοιχεία που αναφέρονται στον αριθμό των απασχολούμενων στον τομέα αυτό βασίζονται σε εκτιμήσεις οι οποίες όμως δεν φαίνεται να απέχουν από την πραγματικότητα.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις των Υπηρεσιών του ΚΕΠΕ, η άμεση απασχόληση στον τουρισμό ανέρχεται περίπου σε 280.000 άτομα, και αποτελεί το 7,6% του συνολικά απασχολούμενου δυναμικού της χώρας.

Η εκτίμηση αυτή έχει υπολογιστεί με βάση τα εξής δεδομένα:

- Την κατανομή των τουριστικών καταλυμάτων κατά κατηγορίες, χρόνο λειτουργίας, μέγεθος κλπ. Σ' αυτά περιλαμβάνονται και τα μη δηλωμένα (παράνομα) καταλύματα, των οποίων ο αριθμός και η κατανομή στο χώρο προσεγγίζεται από διάφορες πηγές (ΕΣΥΕ, τοπικούς φορείς κλπ.) και εκτιμήσεις. Επίσης και τα καταλύματα των θαλάσσιων μέσων όπως δίδονται από τις σχετικές ενώσεις θαλάσσιου τουρισμού.
- Τις έρευνες απασχόλησης κατά κλάδο της ΕΣΥΕ.
- Τα στοιχεία των ασφαλιστικών φορέων του ξενοδοχειακού κλάδου.
- Τους δείκτες απασχόλησης ανά κλίνη από παλαιότερη έρευνα στον τομέα, αλλά και τη διεθνή εμπειρία.
- Τον πολλαπλασιαστή απασχόλησης, με βάση τους πίνακες εισροών-εκροών της ελληνικής οικονομίας, αλλά και άλλων χωρών (π.χ. Ισπανίας όπου ο τουρισμός αποτελεί ξεχωριστό κλάδο), καθώς και οικονομετρικά υποδείγματα.

Με βάση τα παραπάνω η άμεση απασχόληση στον Τουρισμό κατά κλάδους δίδεται στον πίνακα 2:

Πίνακας 2: Άμεση απασχόληση στον Τουρισμό 1990

Είδη καταλυμάτων, φορείς, κλπ...	Απασχολούμενοι
Ξενοδοχειακά καταλύματα	112.000
Ενοικιαζόμενα δωμάτια (νόμιμα και παράνομα)	90.000
Campings	4.000
Κρουαζιερόπλοια	7.500
Θαλαμηγοί	6.500
Λοιπά (Τουρ. γραφεία, πρακτορεία, Μεταφορικά μέσα, κλπ...)	60.000
ΣΥΝΟΛΟ	280.000

Με βάση το χρόνο λειτουργίας των διαφόρων ειδών καταλυμάτων αλλά και άλλα χαρακτηριστικά (κατηγορία, μέγεθος, περιοχή κλπ.) υπολογίζεται ότι το 35% των απασχολούμενων σ' αυτά (77.000 άτομα περίπου), εργάζεται σε ετήσια βάση, το 40% (88.000 άτομα περίπου) από 6 έως 8 μήνες και το υπόλοιπο 25% (55.000 άτομα) 3 μήνες περίπου.

Σχετικά με τη σύγκριση του ποσοστού απασχολήσεως του τουρισμού (βλ. Πίνακα 3) θα πρέπει να τονιστεί ότι λόγω ελλείψεως αναλυτικών στατιστικών στοιχείων, η σύγκριση γίνεται με ολόκληρους τομείς (π.χ. με ολόκληρη τη βιομηχανία). Αν υπήρχαν αναλυτικά στοιχεία κατά κλάδο, θα φαινόταν, όπως στις άλλες χώρες, ότι η απασχόληση στον τουρισμό είναι υψηλότερη και από τους πλέον σημαντικούς βιομηχανικούς κλάδους.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα παραπάνω στοιχεία αφορούν βέβαια στην άμεση απασχόληση στον τουριστικό τομέα. Αν ήταν δυνατό να συνυπολογιστεί στατιστικά ο σημαντικώτατος αριθμός ατόμων που απασχολούνται εμμέσως με τον τουρισμό και ιδίως εκείνα που απασχολούνται λόγω του τουρισμού με τα λεγόμενα δορυφορικά επαγγέλματα (τουριστικά καταστήματα, επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών κλπ.), η συνολική απασχόληση του τομέα και η συμβολή της απασχόλησης αυτής στη συνολική εθνική απασχόληση, θα ήταν κατά πολύ μεγαλύτερη και θα φαινόταν η πραγματική σπουδαιότητα του τουριστικού τομέα.

Κατά μια ανεπίσημη εκτίμηση οι αμέσως και εμμέσως απασχολούμενοι στον τουριστικό τομέα ανέρχονται στην περίοδο αιχμής σε 650.000 άτομα, αριθμός που αντιστοιχεί στο 17,7% της συνολικής εθνικής απασχόλησης.

Τέλος θα πρέπει να σημειωθεί, αναφορικά με την απασχόληση, ότι ο τουρισμός είναι κλάδος εντάσεως κεφαλαίου και απασχολεί λιγώτερα άτομα ανά επενδεδυμένο κεφάλαιο, επομένως απαιτεί υψηλότερες επενδύσεις ανά μονάδα απασχόλησης σε σύγκριση με λοιπούς τομείς της οικονομίας, όπως δείχνουν τα παρακάτω στοιχεία του Ν. 1262/82:

Τουρισμός	:	6,4 εκατομμύρια δρχ. ανά θέση απασχόλησης	
Δευτερογενής τομέας	:	2,9	" "
Πρωτογενής τομέας	:	4,9	" "

Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τη δυνατότητα κάθετης οργάνωσης των διαφόρων δραστηριοτήτων στις ξενοδοχειακές κυρίως μονάδες και μεγαλύτερης αυτοματοποίησης παρέχει μια σχετική ευχέρεια στον τομέα περιορισμού των αναγκών σε ειδικευμένο εργατικό δυναμικό.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Κατανομή του οικονομικώς ενεργού πληθυσμού της χώρας κατά κλάδο δραστηριότητας (1989)

Οικονομική δραστηριότητα	Αριθμός απασχολουμένων σε χιλιάδες	%
1. Γεωργία-Δάση κλπ...	929,9	25,3
2. Μεταλλεία-Ορυχεία	21,4	0,6
3. Βιομηχανία-βιοτεχνία	714,9	19,4
4. Ηλεκτρισμός-φωτ. κλπ...	36,0	1,0
5. Οικοδομήσεις-Δημ. έργα	238,9	6,5
6. Τουρισμός (εκτιμήσεις)	280,0	7,6
7. Λοιπές υπηρεσίες	1449,0	39,6
ΣΥΝΟΛΟ	3670,1	100,0

ΠΗΓΗ : ΕΣΥΕ, Έρευνα εργατικού δυναμικού έτους 1989

2.4. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ-ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

Οι στατιστικές των Εθνικών Λογαριασμών δεν περιλαμβάνουν σε ξεχωριστή κατηγορία τις επενδύσεις στον τουριστικό τομέα.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΚΕΠΕ (οι οποίες στηρίζονται στον αριθμό κλινών ανά κατηγορία, περιοχή και μέγεθος - καταλύματα κύρια, βοηθητικά, νόμιμα και παράνομα -, στο τυπικό κόστος ανά κλίνη και κατηγορία, σε μέσους συντελεστές αποσβέσεων κλπ.), το καθαρό πάγιο κεφάλαιο στο ξενοδοχειακό κλάδο εκτιμάται το 1990 σε 2.520 δισεκατομμύρια δρχ. (1.320 δισεκατομμύρια δρχ. για τα κύρια καταλύματα και 1.200 δισεκατομμύρια δρχ. για τα συμπληρωματικά).

Το ποσό αυτό παγίου κεφαλαίου αντιπροσωπεύει το 6,4% του συνόλου της χώρας (βλ. Πίνακα 4).

Από τα στοιχεία του πίνακα 4 συνάγεται ότι η σχετική θέση του ξενοδοχειακού κλάδου σε σύγκριση με τους λοιπούς τομείς της οικονομίας, χωρίς να περιλαμβάνει τα καταλύματα του θαλάσσιου τουρισμού, τις εκτός κλάδου ιδιωτικές επενδύσεις καθώς και τις δημόσιες, είναι σημαντική.

Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου του τομέα που πραγματοποιήθηκαν το 1990 υπολογίζονται σε 114 δισεκατομμύρια δρχ. εκ των οποίων 14 δισεκατομμύρια είναι δημόσιες επενδύσεις και 100 δισεκατομμύρια ιδιωτικές.

Οι ιδιωτικές επενδύσεις έχουν υπολογιστεί με βάση το μέσο ετήσιο όρο των ξενοδοχειακών και συμπληρωματικών κλινών της τελευταίας δεκαετίας (15.000 κλίνες και 50.000 κλίνες αντίστοιχα).

Σημαντικός αριθμός ξενοδοχειακών κλινών έγινε με το νόμο κινήτρων 1262/82. Οι πραγματοποιηθείσες επενδύσεις μέχρι τέλος του 1990 ανήλθαν σε 54,4 δισεκατομμύρια δρχ. (ή 7,8 δισεκατομμύρια ετησίως) από τις οποίες το 30,4% (16,1 δισεκατομμύρια δρχ.) ήταν επιδοτήσεις του Δημοσίου. Κατά την ίδια περίοδο η μέση ετήσια χρηματοδότηση του τομέα, ήταν 20,5 δισεκατομμύρια δρχ. (75% μακροπρόθεσμη), επομένως ένα μεγάλο μέρος των ιδιωτικών επενδύσεων έγινε με αυτοχρηματοδότηση, καθώς επίσης και μέσα από τον κλάδο "κατοικίες" κυρίως οι παράνομες κλίνες.

Σχετικά με τη συμμετοχή του τουρισμού στις δαπάνες του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων, παρά την προαναφερθείσα συμβολή του τομέα αυτού, είναι, σε σύγκριση με τους άλλους τομείς της εθνικής οικονομίας, σχετικά πολύ μικρή (βλ. Πίνακα 5).

Κατά την περίοδο 1983-1991 η μέση ετήσια δαπάνη του ΠΔΕ για τον τομέα "Τουρισμός-Μουσεία-Μνημεία" ήταν 10,9 δισεκατομμύρια δρχ. και αποτελούσε το 3,13% του συνόλου των δαπανών. Η συμμετοχή του Τουρισμού, στο λογαριασμό αυτό, εκτιμάται σε 70% περίπου και επομένως η μέση ετήσια δαπάνη σε 7,63 δισεκατομμύρια δρχ. ή στο 2,2% του συνόλου των δημοσίων επενδύσεων. Η δαπάνη των τελευταίων ετών είναι αυξημένη λόγω κυρίως προώθησης του προγράμματος μαρινών.

Το παραπάνω χαμηλό ποσοστό δημοσίων επενδύσεων στον τουριστικό κλάδο είναι ενδεικτικό αφ' ενός μεν της εγκατάλειψης από το δημόσιο του σημαντικότερου κλάδου του τουρισμού και αφ' ετέρου παρέχει το μέτρο της ανάγκης να ενταθούν τουλάχιστον στο εξής οι δημόσιες επενδύσεις για την ανάπτυξη του τουριστικού κλάδου.

Επιπλέον, η έλλειψη ενδιαφέροντος ή η αδυναμία του δημόσιου τομέα να διαθέσει τους αναγκαίους πόρους για την κάλυψη των παράλληλα αυξανόμενων αναγκών σε βασική και ειδική τουριστική υποδομή, έχει δημιουργήσει σοβαρά προβλήματα στην κανονική λειτουργία του ξενοδοχειακού κλάδου, στο περιβάλλον και στην ποιότητα των παρεχομένων υπηρεσιών.

Πίνακας 4: ΠΑΓΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΑΙ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΜΕΙΣ, 1990

ποσά σε δισεκ. δραχμές
τρέχουσες τιμές

Α/Α	Τομείς	Καθαρό Πάγιο Κεφάλαιο			Ακαθάριστες επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου 1990		
		Ποσά	Κατανομή(%)		Σύνολο	Δημ.	Ιδιωτ.
			Δημ.	Ιδιωτ.			
1.	Γεωργία	3.908	43	57	118	43	75
2.	Ορυχεία-Λατομεία	1.026	42	58	42	24	18
3.	Μεταποίηση	4.326	7	93	371	12	359
4.	Ενέργεια	3.689	100	--	167	167	--
5.	Εμπορ. Ναυτιλία-Λιμένες	345	59	41	23	9	14
6.	Σιδηρόδρομοι	319	100	--	20	20	--
7.	Αυτοκίν., Ποδήλ., Πολ. Αερ., Οδοί	5.464	50	50	271	99	172
8.	Τηλεπικοινωνίες	944	100	--	63	63	--
9.	Κατοικίες	13.199	3	97	518	15	503
10.	Δημόσια Διοίκηση	415	100	--	19	19	--
11.	Υγεία, Πρόνοια	401	60	40	38	16	22
12.	Εκπαίδευση	868	99	1	42	41	1
13.	Εμπόριο	1.906	--	100	113	--	113
14.	Τράπεζες, Ασφ., Δημ. Υπηρ.	2.561	13	87	256	26	230
	ΣΥΝΟΛΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	39.371	32	68	2.061	554	1.507
	Ξενοδοχειακός Κλάδος	2.520	5	95	114	14	100

ΠΗΓΗ : Εθνικοί Λογαριασμοί και ΚΕΠΕ

**ΠΙΝΑΚΑΣ 5: Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων(πληρωμές)
κατά τομέα 1983 - 1991**

Σε τρεχ. τιμές σε εκ. δρχ.

	Έτος 1991	Σύνολο 9ετίας 1983-1991	%
Γεωργία	11.576,41	66.368,02	2,12
Δάση-Αλιεία	18.791,09	91.976,20	2,94
Εγγειοβελτιωτικά	38.152,38	175.504,42	5,61
Βιομηχ.-Ενέργ.-Β.	105.529,05	545.079,75	17,44
Συγκοινωνίες	140.571,19	552.543,20	17,68
Σιδηρόδρομοι	12.959,19	73.222,21	2,34
Τουρισμός-Μουσ.-Μ.	20.409,19	97.855,00	3,13
Εκπαίδευση	63.913,05	341.942,27	10,94
Οικισμός	6.065,38	40.501,26	1,30
Υγεία-Πρόνοια	19.400,96	127.545,79	4,08
Υδρευση-Αποχ.	63.689,52	252.250,40	8,07
Δημόσια Διοίκ.	7.781,99	35.997,77	1,15
Έρευνα Τεχνολ.	20.180,64	83.655,17	2,68
Διάφορα	48.660,42	519.945,20	16,63
Ειδικά έργα	16.397,05	100.850,11	3,23
Διοικητ. Δαπ.	823,49	20.460,88	0,65
ΣΥΝΟΛΟ	594.901,00	3.125.697,64	100,00

2.5. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

2.5.1. Γενικά

Εξετάζοντας την πολύπλευρη συμβολή του τουριστικού τομέα στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας, θα πρέπει να επισημανθεί η σπουδαία συμβολή του στην περιφερειακή ανάπτυξη.

Πράγματι, στην περίπτωση της Ελλάδας όπου η γεωμορφολογία του ηπειρωτικού χώρου και ο νησιώτικος χαρακτήρας της καθιστούν δυσχερείς τις μαζικές μεταφορές, είναι ιδιαίτερα προβληματική η ανάπτυξη του δευτερογενούς τομέα. Έτσι η αξιοποίηση των τουριστικών πόρων που διαθέτει ο επαρχιακός χώρος έχει αποτελέσει τη βάση για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη ενός μεγάλου αριθμού περιφερειακών, κυρίως νησιωτικών και παραθαλασσίων περιοχών της χώρας.

2.5.2. Η συμβολή στην απασχόληση

Μεταξύ των ευεργετικών επιπτώσεων του τουρισμού στην περιφερειακή ανάπτυξη, σημαντική είναι η συμβολή του στην απασχόληση.

Ο τουρισμός συμβάλλει στη συγκράτηση του πληθυσμού στην περιφέρεια με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας τόσο στις τουριστικές μονάδες όσο και στις λοιπές παραγωγικές και εμπορικές δραστηριότητες που δρουν συμπληρωματικά στο τουριστικό κύκλωμα.

Η δημογραφική εξέλιξη των περιφερειών του Ελλαδικού χώρου αποδεικνύει έμπρακτα ότι στις ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές, όχι μόνο συγκρατείται ο πληθυσμός τους αλλά δέχονται και ένα ολοένα αυξανόμενο αριθμό εποχιακών εργατών από την υπόλοιπη χώρα.

Όπως προκύπτει από τον πίνακα 6, στις κατ' εξοχή τουριστικές περιοχές ενώ μέχρι το 1971 ο πληθυσμός τους μειωνόταν, από το 1971 και μετά, παρατηρείται μια αντιστροφή της δυσμενούς αυτής εξέλιξης και σημειώνονται σημαντικές αυξήσεις του πληθυσμού.

2.5.3. Οι πολλαπλασιαστικές επιδράσεις του τουρισμού

Αν χαρακτηρίσουμε σαν αρχική τουριστική δαπάνη το σύνολο των δαπανών που πραγματοποιεί ο τουρίστας για την αγορά τουριστικών υπηρεσιών στον τόπο των διακοπών του, έχει παρατηρηθεί ότι τα χρήματα της δαπάνης αυτής περνούν στη συνέχεια από πολλά χέρια δημιουργώντας ταυτόχρονα εισόδημα.

Ο αγρότης βρίσκει μια διευρυμένη αγορά για τα προϊόντα του με τα οποία εφοδιάζει ξενοδοχεία και εστιατόρια.

Αναπτύσσεται ένα τοπικό δίκτυο μεταφορών για τη διακίνηση τουριστών και αγαθών τουριστικής κατανάλωσης.

Ο βιοτέχνης βρίσκει μια ποσοτικά διευρυμένη αγορά για τη διοχέτευση των προϊόντων του, ενώ παράλληλα βρίσκει πρόσφορο έδαφος ανάπτυξης η οικοτεχνία, που στηρίζει συμπληρωματικά το εισόδημα αρκετών αγροτικών οικογενειών.

Ο οικοδομικός οργανισμός έχει άμεσες και θετικές επιπτώσεις σε μια σειρά από επαγγέλματα και δραστηριότητες.

Το αυξημένο διαθέσιμο εισόδημα όλων αυτών των κοινωνικών τάξεων διευρύνει την κατανάλωση δημιουργώντας νέες πολλαπλασιαστικές επιδράσεις.

Η τουριστική ανάπτυξη γίνεται επίσης αιτία μιας αυξημένης ροής μεταβιβαστικών πληρωμών από την πλευρά του κράτους προς τη συγκεκριμένη περιοχή.

Τέλος θα πρέπει να αναφερθεί ότι όπως προκύπτει από τον πίνακα 6 κατά τα έτη μετά το 1970, στις περιοχές που αναπτύσσονται τουριστικά, παρατηρείται μια σημαντική αύξηση του μέσου ανά κάτοικο ακαθάριστου περιφερειακού προϊόντος.

Πίνακας 6: Εξέλιξη δεικτών σε τουριστικές περιοχές

	Κέρκυρα	Δωδεκάνησος	Κυκλάδες	Κρήτη	Χαλκιδική
Ακαθάριστο περιφερειακό προϊόν ανά κάτοικο ως % του μέσου χώρας (μέσο ανά κάτοικο χώρας=100)					
1970	82,5	84,4	77,9	76,0	90,6
1980	86,5	85,2	88,4	83,9	121,9
1988	102,6	121,0	106,2	96,9	124,8
Ρυθμός μεταβολής πληθυσμού %					
1971/1961	-8,7	-1,6	-13,6	-5,5	-7,4
1981/1971	7,0	19,9	2,5	9,9	7,7
1991/1981	5,5	12,0	7,5	6,9	16,0
Ξενοδοχειακές κλίνες ανά 1000 κατοίκους					
1971	57,7	126,2	48,7	14,1	30,8
1981	184,9	257,3	115,6	64,6	108,1
1991	293,5	474,2	253,1	155,0	192,0

ΠΗΓΗ : ΚΕΠΕ

2.6. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

2.6.1. Γενικά

Εκτός από τη σημαντική συμβολή του τουρισμού στην άνοδο του εθνικού εισοδήματος, στην αύξηση της απασχόλησης και στην περιφερειακή ανάπτυξη, ο τουρισμός, σε χώρες με έντονη τουριστική κίνηση από το εξωτερικό, όπως η Ελλάδα, παίζει σημαντικό ρόλο στην εισροή συναλλάγματος και στη μείωση του ελλείμματος του Ισοζυγίου Πληρωμών.

Πράγματι, τα τελευταία χρόνια οι συναλλαγματικές εισπράξεις από τον τουριστικό τομέα έχουν αναδειχθεί σε πρώτη κατά σειρά σπουδαιότητας πηγή συναλλάγματος μεταξύ των αδήλων πόρων, είναι υψηλότερες από όλες τις μεγάλες κατηγορίες εξαγωγών της χώρας και συμβάλλουν κατά σημαντικό ποσοστό στη μείωση του εμπορικού ελλείμματος του Ισοζυγίου Πληρωμών.

2.6.2. Τουριστικό συνάλλαγμα

Οι συναλλαγματικές εισπράξεις από τον αλλοδαπό τουρισμό συνήθως ταυτίζονται με το ποσό του λογαριασμού "ταξιδιωτικό συνάλλαγμα" των τραπεζικών στατιστικών. Στην Ελλάδα όμως, έχει γίνει αποδεκτό ότι τα ποσά του ταξιδιωτικού συναλλάγματος που εμφανίζονται στις στατιστικές της Τραπέζης της Ελλάδος, είναι μικρότερα από το πραγματικό τουριστικό συνάλλαγμα που εισρέει στη χώρα και τούτο διότι διάφορα ποσά συναλλάγματος που αφορούν στον τουρισμό καταχωρούνται σε άλλες κατηγορίες αδήλων πόρων.

Πρόσφατα έγινε μια εργασία από ειδική επιτροπή από στελέχη της ΕΣΥΕ, του ΕΟΤ, του ΚΕΠΕ και της Τραπέζης της Ελλάδος με σκοπό τον υπολογισμό του πραγματικού τουριστικού συναλλάγματος.

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με τα συμπεράσματα της ειδικής αυτής επιτροπής, η οποία επεξεργάστηκε στοιχεία και προέβη σε εκτιμήσεις για το έτος 1990, εκτός από τα κονδύλια συναλλάγματος που καταχωρούνται στον λογαριασμό "Ταξιδιωτικό Συνάλλαγμα", υπάρχουν σημαντικά ποσά συναλλάγματος που αφορούν τον τουρισμό, τα οποία όμως, λόγω διαφόρων αδυναμιών, καταχωρούνται σε άλλες κατηγορίες Αδήλων Πόρων.

Οι άλλες κατηγορίες που περιέχουν τουριστικό συνάλλαγμα είναι οι εξής:

- **"Μεταφορές - ναυτιλιακό συνάλλαγμα"**: Περιλαμβάνουν συναλλαγματικές εισπράξεις για κρουαζιέρες που πραγματοποιούνται από τις εταιρίες των κρουαζιεροπλοίων ή τα ταξιδιωτικά γραφεία καθώς και εισπράξεις για ενοικιάσεις θαλαμηγών σκαφών.
- **"Αναλήψεις από καταθέσεις μετατρέψιμες σε Δρχ."**: Το μεγαλύτερο μέρος του αποτελείται από τα ποσά που δραχμοποιούν οι TOUR OPERATORS για τις οφειλές τους στους Έλληνες Τουριστικούς Επιχειρηματίες (Ξενοδόχους, Πράκτορες κλπ), καθώς και από τα ποσά από αγορές από τουρίστες που χρησιμοποιούν πιστωτικές κάρτες εντός της χώρας μας.
- **"Λοιποί Άδηλοι Πόροι"**: Περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων τα ποσά συναλλάγματος που δραχμοποιούνται και που προέρχονται από τα παράνομα καταλύματα.

Τα παραπάνω ποσά, όπως εκτιμήθηκαν από την επιτροπή για το έτος 1990, σε σύγκριση με το συνολικό ποσό συναλλάγματος του αντίστοιχου λογαριασμού της Τραπέζης της Ελλάδος, εμφανίζονται ως εξής (σε εκατ. δολλ.):

	Τράπεζα Ελλάδος (1)	Επιτροπή (2)	(2):(1)%
Μεταφορές	1.761,8	209,4	11,9%
Αναλήψεις από καταθέσεις μετατρέψιμες σε δρχ.	2.242,0	1.481,7	66,1%
Λοιποί	1.230,6	361,1	29,3%
Σύνολο		2.052,2	

Έτσι, η επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα, ότι για το 1990 το συνολικό τουριστικό συνάλλαγμα ήταν 4.639 εκατομμύρια δολάρια, έναντι 2.586,8 εκατομμυρίων που εμφανίζει η Τράπεζα της Ελλάδος σαν ταξιδιωτικό συνάλλαγμα.

Λόγω της μείωσης της τουριστικής κινήσεως το 1991, θεωρείται αποδεκτή μια εκτίμηση του τουριστικού συναλλάγματος στο ύψος των 4,6 δισεκατομμυρίων δολλαρίων Η.Π.Α. για το 1991.

2.6.3. Σύγκριση του τουριστικού συναλλάγματος με άλλες πηγές συναλλάγματος

Μια σύγκριση των συναλλαγματικών εισπράξεων από τον τουρισμό με άλλες σημαντικές κατηγορίες εισροών συναλλάγματος καθιστά εμφανή τη μεγάλη σπουδαιότητα του τουριστικού τομέα σαν πηγή συναλλάγματος (βλ. Πίνακα 7).

α) Σε σύγκριση με τις **άλλες κατηγορίες άδηλων πόρων**, το τουριστικό συνάλλαγμα έχει κατακτήσει την πρώτη θέση και είναι σημαντικά υψηλότερο από τις δύο παραδοσιακές πηγές άδηλων πόρων ήτοι το ναυτιλιακό και το μεταναστευτικό συνάλλαγμα. Στο σύνολο των άδηλων πόρων αντιπροσωπεύει το 30%, η αν εξαιρέσουμε τις μεταβιβάσεις πόρων από την Ε.Ο.Κ., αντιπροσωπεύει το 41%.

β) Σε σύγκριση με τις συνολικές **εισπράξεις από εξαγωγές**, το τουριστικό συνάλλαγμα έχει φθάσει να αντιστοιχεί στο 68% των εισπράξεων αυτών.

Επίσης είναι αξιοσημείωτο ότι σε σύγκριση με τις μεγάλες κατηγορίες εξαγωγών μας, το 1991, το τουριστικό συνάλλαγμα έχει φθάσει να είναι μεγαλύτερο από το σύνολο των εξαγωγών όλων μαζί των βιομηχανικών και βιοτεχνικών προϊόντων της χώρας και υπερδιπλάσιο από όλες μαζί τις εξαγωγές της κατηγορίας τρόφιμα-ποτά-καπνός (Πίνακας 7).

γ) Τέλος, το τουριστικό συνάλλαγμα συμβάλλει κατά σημαντικό ποσοστό στην κάλυψη του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου. Έτσι κατά το 1991 οι συναλλαγματικές εισπράξεις από τον τουρισμό αντιστοιχούσαν στο 37% περίπου του συνολικού ελλείμματος που εμφανίζει το Εμπορικό Ισοζύγιο.

Πίνακας 7: Σύγκριση τουριστικού συναλλάγματος με άλλες πηγές συναλλάγματος σε εκατομμ. δολάρια 1991

Κατηγορίες	Εκατομμ. \$
Τουριστικό συνάλλαγμα	4.600
Ναυτιλιακό (χωρίς τουρισμό)	1.563
Μεταναστευτικά εμβάσματα	2.165
Μεταβιβάσεις ΕΟΚ	4.034
Λοιποί άδηλοι πόροι (χωρίς τουρισμό)	2.992
ΣΥΝΟΛΟ	15.354
Εξαγωγές	6.797
Εμπορικό Ισοζύγιο (έλλειμμα)	12.308
Εξαγωγές κατά ομάδες εμπορευμάτων	
Τρόφιμα-ποτά-καπνός	1.919
Βιομηχανικά-βιοτεχνικά προϊόντα	3.321
Ορυκτά-μεταλλεύματα	291
Πετρελαιοειδή	859
Α' ύλες και λοιπά είδη	407
ΣΥΝΟΛΟ	6.797

ΠΗΓΗ : Τράπεζα της Ελλάδος και εκτιμήσεις για το τουριστικό συνάλλαγμα

3. Η ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΠΟΡΩΝ ΤΟΥ Β' ΠΑΚΕΤΟΥ ΝΤΕΛΟΡ

3.1. ΔΙΑΜΟΡΦΩΘΕΙΣΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗ

Όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή, το σύνολο των πόρων του νέου Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης για την περίοδο 1994-1999 θα ανέλθει σε 6,7 τρισεκατομμύρια δρχ.

Για την αξιοποίηση του ποσού αυτού, οι αρμόδιες Κρατικές Υπηρεσίες έχουν επεξεργαστεί ένα πρόγραμμα ανάπτυξης επιλέγοντας τους τομείς και τα έργα τα οποία, όπως έχει ανακοινωθεί, θα συμβάλλουν στην ισόρροπη ανάπτυξη της χώρας και στην προετοιμασία της για μια ισότιμη συμμετοχή στην ενωμένη Ευρώπη.

Η προσπάθεια ήταν να συγκεντρωθούν οι πόροι σε επιλεγμένους τομείς και να αποφευχθεί η διασπορά τους σε έργα χωρίς συγκεκριμένο αναπτυξιακό στόχο.

Τα διαθέσιμα ποσά έχουν κατανεμηθεί, όπως και στο πρώτο Κ.Π.Σ., σε δύο σκέλη: στο εθνικό και στο περιφερειακό.

Εκείνο που ενδιαφέρει στην προκειμένη περίπτωση είναι, σε εθνικό επίπεδο, η κατανομή των διαθέσιμων πόρων στους διάφορους τομείς της οικονομίας, στους οποίους και επιδιώκεται να συγκεντρωθεί το κύριο βάρος της αναπτυξιακής προσπάθειας.

Οι τομείς αυτοί και η κατανομή των πόρων που έχει γίνει στον καθένα από αυτούς, όπως δημοσιεύτηκαν στον Οικονομικό Τύπο, περιέχονται στον πίνακα 8. Στον πίνακα αυτό αναφέρεται μια πρώτη κατανομή καθώς και η τελευταία αναθεώρηση που έγινε στην κατανομή αυτή.

Πίνακας 8: Κατανομή κονδυλίων Β' πακέτου Ντελόρ

Τομείς	Αρχικό σχέδιο κατανομής		Τελευταία κατανομή	
	ποσά σε δισ. δρχ.	%	ποσά σε δισ. δρχ.	%
Μεταφορές	1.965	29,5%	1.768	26,55%
Ανθρώπινοι πόροι (Παιδεία-Κατάρτιση)	1.565	23,5%	1.409	21,15%
Γεωργία	999	15%	899	13,50%
Περιβάλλον	666	10%	599	9,00%
Βιομηχανία	666	10%	599	9,00%
Υγεία-Πρόνοια	266	4%	240	3,60%
Πολιτισμός-Αθλητισμός	233	3,5%	210	3,15%
Έρευνα-Τεχνολογία	167	2,5%	150	2,25%
Τουρισμός	100	1,5%	90	1,35%
Τηλεπικοινωνίες	33	0,5%	30	0,45%
ΜΕΡΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	6.661	100%	5.995	90%
Αδιάθετο	0	0%	666	10%
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	6.661	100%	6.661	100%

Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα 8, τα μεγαλύτερα κονδύλια έχουν κατανεμηθεί στον τομέα των μεταφορών (26,55%) και στον τομέα Παιδεία-Κατάρτιση (21,15% στην αναθεωρημένη κατανομή). Επίσης σχετικά υψηλά κονδύλια έχουν κατανεμηθεί στους τομείς "γεωργία", "περιβάλλον" και "βιομηχανία" (13,5%, 9% και 9% αντίστοιχα).

Αντίθετα, άλλοι τομείς που θεωρούνται επίσης σημαντικοί, θα απορροφήσουν κονδύλια σχετικά χαμηλά. Μεταξύ των τομέων αυτών κατατάσσεται και ο Τουρισμός του οποίου η συμμετοχή στο σύνολο των πόρων είναι ελάχιστη, ήτοι 1,5% στην πρώτη κατανομή και 1,35% στην αναθεωρημένη κατανομή, ποσοστό που αντιστοιχεί μόλις σε δρχ. 90 δισεκατομμύρια.

Αν εξαιρεθούν οι τηλεπικοινωνίες, οι οποίες είχαν ευνοηθεί στο πρώτο Κ.Π.Σ., το ποσό που προγραμματίζεται να αφιερωθεί στον Τουρισμό είναι το μικρότερο όλων των άλλων τομέων στο νέο Κ.Π.Σ.

3.2. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ

Αν ληφθεί υπόψη όλη η προηγούμενη ανάλυση στο κεφάλαιο 2 για τη σημασία του τουρισμού και τη συμβολή του στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας, καθίσταται προφανές ότι τα ποσά από τους πόρους του Β' πακέτου Delors που έχουν κατανεμηθεί στον τομέα του Τουρισμού είναι απαράδεκτα χαμηλά.

Η διαπίστωση αυτή συμπίπτει με την εποχή κατά την οποία τα προβλήματα του τομέα έχουν αυξηθεί επικίνδυνα και απαιτούν περισσότερους πόρους για την αντιμετώπισή τους, ενώ οι κίνδυνοι για παραπέρα υποβάθμιση του τουρισμού είναι άμεσοι.

Πράγματι, έτσι όπως εξελίσσεται η κατάσταση στον τομέα, οι δυνάμεις της αγοράς συντελούν στο να υποβιβάζονται τα επίπεδα ισορροπίας σ' όλες τις βαθμίδες (μείωση τιμών για να αντιμετωπιστεί ο αθέμιτος, σε πολλές περιπτώσεις, ανταγωνισμός στο εσωτερικό και οι ισχυρές πιέσεις των ολιγοπωνιακών πολυεθνικών οργανισμών διακίνησης τουριστών), με προφανείς δυσμενείς συνέπειες στην ποιότητα των υπηρεσιών, στην ανταγωνιστικότητα, στην απόδοση του τομέα και τελικά στην παραπέρα εξέλιξή του.

Η διαπίστωση της αδυναμίας της τουριστικής πολιτικής να επηρεάσει αποτελεσματικά τον τρόπο ανάπτυξης του τομέα, οδήγησε στη θέσπιση, από τις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας, νέου θεσμικού πλαισίου (αναπτυξιακοί νόμοι) με το οποίο δόθηκαν ισχυρά κίνητρα για αποκέντρωση και δημιουργία εξαρχής βιώσιμων μονάδων, κυρίως με την επιδότηση κεφαλαίου. Οι πολλές όμως αδυναμίες τους και η δυσμενής οικονομική συγκυρία καθυστέρησαν την εκδήλωση ενδιαφέροντος για επενδύσεις και εμπόδισαν τη δημιουργία μεγάλων, υψηλής στάθμης μονάδων. Το ενδιαφέρον που εκδηλώθηκε εντοπίστηκε στις τουριστικά ανεπτυγμένες περιοχές, γιατί στις υπόλοιπες δεν υπήρχαν οι βασικές προϋποθέσεις (υποδομή, υπηρεσίες κλπ.).

Έτσι, σε μια εποχή εντεινόμενης τουριστικής κίνησης, οι περιορισμοί στη δημιουργία μεγάλων κυρίως μονάδων υψηλής στάθμης, και παράλληλα η αδυναμία του δημόσιου τομέα να διαθέσει τους αναγκαίους πόρους για την επίτευξη των συγκεκριμένων στόχων τουριστικής ανάπτυξης, έστρεψε την ανάπτυξη του τομέα στην παραοικονομία του τουρισμού.

Ο πολύ μεγάλος αριθμός καταλυμάτων, χαμηλής στάθμης που προστέθηκε ανεξέλεγκτα στις τουριστικές περιοχές επιδείνωσε την κατάσταση αφού τα καταλύματα αυτά επιβάρυναν το περιβάλλον, επηρέασαν την ποιότητα των υπηρεσιών, δημιούργησαν αντικοινωνική νοοτροπία και δυνατότητα διαρροής συναλλάγματος και φοροδιαφυγή. Η κατάσταση αυτή είχε δυσμενείς συνέπειες στην παραπέρα κανονική εξέλιξη του τουριστικού τομέα και στη συμβολή του στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9: Εξέλιξη τουριστικών καταλυμάτων κατά είδος

	Αριθμός μονάδων				Αριθμός κλινών			
	1982	1991	Α' εξμ. '92	+ 91/82	1982	1991	Α' εξμ. '92	+ 91/82
Ξενοδοχεία	3.545	4.765	4.821	+ 1.220	284.155	379.725	383.430	+ 95.570
-Πολυτελείας	40	42	42	+	18.486	19.266	19.266	+
-Α' τάξης	205	294	303	+	71.036	92.732	94.191	+
-Β'-Ε' τάξης	3.300	4.429	4.476	+	194.633	267.727	269.973	+
Motels & Bungalows	52	128	134	+	5.964	13.580	14.184	+
Επιπλ. διαμερίσματα	125	1.126	1.161	+	5.243	38.790	40.198	+
Ξενώνες, Πανδοχεία,								
Οικοτροφεία	585	972	997	+	15.727	27.202	28.138	+
TOTAL	4.307	6.991	7.113	+ 2.684	311.089	459.297	465.950	+148.208

ΠΗΓΗ: Ε.Ο.Τ.

Η παραπάνω κατάσταση, ιδιαίτερα οι χαμηλές επενδύσεις σε μονάδες υψηλής στάθμης και συγχρόνως η συγκέντρωση των επενδύσεων σε μονάδες χαμηλότερης στάθμης, καθίσταται εμφανής απο τα στατιστικά στοιχεία της εξέλιξης και της διάρθρωσης των τουριστικών καταλυμάτων κατά την τελευταία δεκαετία.

Όπως προκύπτει απο τον πίνακα 9 κατά τη δεκαετία 1982-1991, ενώ οι νόμιμες μονάδες τουριστικών καταλυμάτων πάσης φύσεως αυξήθηκαν κατά 2.684, οι ξενοδοχειακές μονάδες πολυτελείας αυξήθηκαν μόνο κατά 2 και οι μονάδες Α' τάξης κατά 89.

Η ίδια περίπου κατάσταση εμφανίζεται και στον τομέα των νέων κλινών. Καθ' όλη τη δεκαετία 1982-1991 προστέθηκαν (καθαρή αύξηση) μόνο 780 κλίνες πολυτελείας και μόνο 21.696 κλίνες Α' τάξης, ενώ στο σύνολο των ξενοδοχείων (εκτός μοτέλ και bungalows) προστέθηκαν 95.570 κλίνες και στο σύνολο των νομίμων τουριστικών καταλυμάτων πάσης φύσεως προστέθηκαν 148.208 κλίνες.

Η κατάσταση φαίνεται να επιδεινώνεται το 1992. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Α' εξαμήνου (πίνακας 9), δεν προστέθηκε κανένα ξενοδοχείο πολυτελείας και προστέθηκαν μόνο 9 μονάδες Α' τάξης δυναμικότητας 1.459 συνολικά κλινών, ενώ προστέθηκαν συνολικά 122 μονάδες τουριστικών καταλυμάτων, δυναμικότητας 6.653 κλινών. Η εξέλιξη αυτή του 1992 δείχνει μια σαφή τάση μειώσεως των επενδύσεων στον ξενοδοχειακό κλάδο, δεδομένου ότι το αντίστοιχο εξάμηνο του 1991 είχαν προστεθεί 133 μονάδες δυναμικότητας 9.890 κλινών.

Καθίσταται κατά συνέπεια προφανής η ανάγκη της διάθεσης όσο το δυνατό περισσότερων πόρων για τη σωστή ανάπτυξη του τομέα.

Ένα άλλο επίσης επιχείρημα το οποίο συνηγορεί υπέρ των αυξημένων κονδυλίων για τον Τουρισμό από το νέο Κ.Π.Σ. είναι το γεγονός, ότι στο πρώτο Κ.Π.Σ. της χώρας 1989-1993 ο τομέας του τουρισμού δεν ευνοήθηκε όπως θα έπρεπε. Κατ' αρχήν, οι σημαντικοί πόροι που διατέθηκαν κύρια για υποδομές, δεν χρησιμοποιήθηκαν κατά τρόπο που να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα του τομέα, με αποτέλεσμα οι κύριες τουριστικές περιοχές να βρίσκονται με τις βασικές υποδομές του 1975. Επιπλέον, ο ειδικός άξονας 4 που προέβλεπε την "ισόρροπη ανάπτυξη του τουρισμού", αρχικού προϋπολογισμού 226 εκατομμυρίων ECU, εγκρίθηκε μόλις το καλοκαίρι του 1992 και ακόμη δεν έχει αρχίσει να υλοποιείται, ενώ η περίοδος του Κ.Π.Σ. τελειώνει.

Πέραν των παραπάνω, αν χρησιμοποιηθούν τα αντικειμενικά κριτήρια-δείκτες που έχουν προαναφερθεί και που αφορούν στον τουρισμό, προκύπτουν τα εξής:

α. Ο τουρισμός συμβάλλει κατά 7,3% στη διαμόρφωση του Α.Ε.Π. έναντι 16,3% της μεταποίησης η οποία θα απορροφήσει το 9% του συνόλου του νέου Κ.Π.Σ. και έναντι 15,4% της γεωργίας η οποία θα απορροφήσει το 13,5% του νέου Κ.Π.Σ. Με βάση τους δείκτες αυτούς, ο τουρισμός θα έπρεπε να απορροφήσει το 4-6,4% των κονδυλίων του νέου Κ.Π.Σ., ήτοι δρχ. 266 έως 426 δισεκατομμύρια.

β. Ο τουρισμός απασχολεί το 7,6% του συνόλου του ενεργού πληθυσμού της χώρας, έναντι 19,4% της βιομηχανίας-βιοτεχνίας και 25,3% της γεωργίας. Με βάση τους δείκτες αυτούς, ο τουρισμός θα έπρεπε να απορροφήσει το 3,5-4,1% των κονδυλίων του νέου Κ.Π.Σ., ήτοι δρχ. 223 έως 273 δισεκατομμύρια.

γ. Ο τουρισμός συμβάλλει σημαντικά στην εισροή συναλλάγματος στη χώρα. Η συμβολή αυτή, όπως έχει προαναφερθεί φθάνει το 68% των συνολικών εξαγωγών της χώρας και υπερβαίνει το σύνολο των εξαγωγών της κατηγορίας τρόφιμα-ποτά-καπνός και το σύνολο της κατηγορίας βιομηχανικά και βιοτεχνικά προϊόντα.

Με βάση το κριτήριο αυτό, τα διατιθέμενα ποσά για τον τουρισμό θα έπρεπε να είναι πολλαπλάσια των όσων του έχουν αφιερωθεί.

δ. Τα παραπάνω θα μπορούσαν να καταριφθούν σαν επιχειρήματα αν υπήρχε η διαπίστωση ότι ο τουρισμός είναι αρκούτως ανεπτυγμένος και οι άλλοι κλάδοι ήταν υπανάπτυκτοι. Τέτοια κατάσταση όμως δεν μπορεί να υποστηριχτεί ότι συμβαίνει στην πράξη.

Από άποψη ακαθαρίστων επενδύσεων που πραγματοποιούνται στον κλάδο, όπως προαναφέρθηκε για το έτος 1990, επί συνόλου επενδύσεων της χώρας 2,061 δισεκατομμυρίων δρχ. οι επενδύσεις στον τουρισμό ήταν μόλις 114 δισεκατομμύρια (5,5% του συνόλου) ενώ της μεταποίησης ήταν 371 δισεκατομμύρια δρχ. (18% του συνόλου).

Επίσης στον τομέα του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, καθ' όλη την περίοδο 1983-1991, οι επενδύσεις στον Τουρισμό ήταν μόλις το 2,2% του συνόλου, γεγονός που τονίζει τη χαμηλή προσπάθεια του Δημοσίου Τομέα και που παρέχει το μέτρο της ανάγκης διάθεσης επιτέλους αυξημένων κονδυλίων στον Τουρισμό.

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, καθίσταται προφανές ότι αν η ανάγκη ανάπτυξης του τουριστικού τομέα δεν είναι μόνο λόγια και ευχές, και επιδιώκεται μια ισόρροπη ανάπτυξη των τομέων της ελληνικής οικονομίας, τα ποσά που πρέπει να διατεθούν για τον τουρισμό από το νέο Κ.Π.Σ. δεν μπορεί να είναι χαμηλότερα από το 4,5% του συνόλου (μέσος όρος των προαναφερθέντων δεικτών) ήτοι δρχ. 300 δισεκατομμύρια.

3.3. ΔΙΑΜΟΡΦΩΘΕΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΚΟΝΔΥΛΙΩΝ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΝΕΟΥ Κ.Π.Σ.

Ιδιαίτερη σημασία, ανεξαρτήτως διαθεσίμων πόσων, έχει εν προκειμένω και η έρευνα κατά πόσο το προταθέν από τις Κρατικές Υπηρεσίες (κυρίως ΕΟΤ) πρόγραμμα έργων εξυπηρετεί το στόχο της ανάπτυξης του συνόλου του τουριστικού τομέα και ειδικότερα το στόχο της ποιοτικής αναβάθμισης του τουρισμού.

Η προσεκτική μελέτη του προγράμματος αυτού αποδεικνύει ότι το εν λόγω πρόγραμμα δεν είναι δυνατό να εξυπηρετήσει τους παραπάνω στόχους. Και τούτο διότι:

α) Πρόκειται για ένα περιορισμένης έκτασης πρόγραμμα ειδικής τουριστικής υποδομής που θα υλοποιηθεί από τον ΕΟΤ.

β) Αγνοεί τελείως την ανάγκη αντιμετώπισης των πολλαπλών προβλημάτων ανάπτυξης γενικά του τουριστικού τομέα, ανάπτυξης νέων περιοχών που είναι τουριστικά υπανάπτυκτες, αναβάθμισης των ήδη τουριστικά αναπτυγμένων περιοχών και δημιουργίας νέων μονάδων υψηλής στάθμης.

γ) Αφορά στη διενέργεια κρατικών επενδύσεων και αγνοεί τον ιδιωτικό τομέα και την ανάγκη ενίσχυσής του.

Το πρόγραμμα του ΕΟΤ ανερχόταν αρχικά σε 159 δισεκατομμύρια δρχ. Με την περικοπή και τον περιορισμό του κονδυλίου του τουρισμού στα 90 δισεκατομμύρια δρχ., ασφαλώς θα έγιναν περικοπές έργων ή περικοπές ποσών. Δεν έχει γίνει γνωστό το νέο πρόγραμμα. Στο αρχικό πρόγραμμα, τα κυριώτερα έργα ήταν η διαφημιστική προβολή (δρχ. 47 δισεκατομμύρια), η δημιουργία συνεδριακού κέντρου στην Αθήνα (δρχ. 30 δισεκατομμύρια) και η κατασκευή ή ολοκλήρωση 22 μαρινών ανά τη χώρα (δρχ. 32,6 δισεκατομμύρια).

Η επί μέρους εξέταση και κριτική ενός εκάστου των έργων αυτών δεν εμπίπτει στους στόχους του παρόντος υπομνήματος. Σαν γενική παρατήρηση όμως μπορεί να λεχθεί ότι θα πρέπει να εξεταστούν τα έργα αυτά αν έχουν σωστά μελετηθεί και αν τα προβλεπόμενα ποσά είναι επαρκή για τη σωστή κατασκευή και την ολοκλήρωσή τους, διότι σε αντίθετη περίπτωση θα πρόκειται για ανεπίτρεπτη απώλεια κοινοτικών πόρων.

4. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, ήτοι την ανάγκη διάθεσης σημαντικών κονδυλίων για την ανάπτυξη και την αναβάθμιση του τουριστικού τομέα της χώρας, το περιορισμένης έκτασης πρόγραμμα κρατικών επενδύσεων που έχει υποβληθεί σαν πρόγραμμα τουριστικής ανάπτυξης και την ανάγκη ενίσχυσης και του ιδιωτικού τομέα, ο Σ.Ε.Τ.Ε. προτείνει, επιπλέον των ήδη περιλαμβανομένων στο πρόγραμμα έργων υποδομής, τις εξής δράσεις:

4.1. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΠΡΟΤΥΠΩΝ ΠΟΛΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Ένας βασικός άξονας που προτείνεται από τον Σ.Ε.Τ.Ε. για την ανάπτυξη του τουρισμού στην Ελλάδα είναι η δημιουργία τουριστικών περιοχών οι οποίες θα λειτουργήσουν σαν πόλοι έλξης για την ανάπτυξη των περιοχών αυτών.

Για το σκοπό αυτό θα πρέπει να επιλεγούν περιοχές οι οποίες δεν είναι ανεπτυγμένες τουριστικά, αλλά οι οποίες συγκεντρώνουν τις προϋποθέσεις για ανάπτυξη (πληθυσμιακή συγκέντρωση, υποδομή, θάλασσα, αξιοθέατα).

Το παράδειγμα πόλων έλξης αλλά σε μικρότερη κλίμακα υπήρξε και κατά το παρελθόν. Κατά τη δεκαετία 1950-1960, τα διάφορα ξενοδοχεία "ΞΕΝΙΑ" που δημιουργήθηκαν από το κράτος σε υποδειγματικές θέσεις, απετέλεσαν εν πολλοίς ένα πόλο έλξης για την τουριστική ανάπτυξη των περιοχών όπου είχαν εγκατασταθεί.

Επίσης και από ιδιωτικής πλευράς, μεγάλα ξενοδοχεία που έγιναν σε επιλεγμένες περιοχές, δημιούργησαν ομοίως προϋποθέσεις για την τουριστική ανάπτυξη των περιοχών. Το γεγονός ότι ορισμένα από αυτά δεν κατέστη δυνατό να συνεχίσουν κερδοφόρο δραστηριότητα, οφείλεται στο γεγονός ότι αναπτύχθηκαν γύρω τους ανεξέλεγκτα τα παράσιτα της παραξενοδοχείας, που οδήγησαν στην υποβάθμισή τους. Το γεγονός αυτό δεν αίρει τη σημασία των εγχειρημάτων αυτών, αλλά τονίζει την ανάγκη να αποφευχθούν στο μέλλον τα λάθη που οδήγησαν στην υποβάθμιση των παραπάνω μονάδων.

Στα πλαίσια του προτεινομένου άξονα δημιουργίας τουριστικών περιοχών, θα πρέπει στις περιοχές αυτές να εφαρμοστεί ένα ολοκληρωμένο σχέδιο ανάπτυξης και να ισχύσει ειδικό καθεστώς κατ' αναλογία των όσων ισχύουν για τις βιομηχανικές περιοχές. Ήτοι να ισχύσει ειδική νομοθεσία για τη συγκρότηση

των περιοχών (ειδικές διατάξεις ως προς τις απαλλοτριώσεις, τη ρυμοτόμηση κλπ.) και ειδικά κίνητρα για τις επενδύσεις (ειδικά επιτόκια, ειδικές επιχορηγήσεις κλπ.).

Βασική προϋπόθεση για τη βιωσιμότητα των μονάδων στις περιοχές αυτές είναι ότι το κράτος θα αναλάβει να ολοκληρώσει τις βασικές υποδομές (κατασκευές οδών κλπ.).

4.2. ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΑΝΕΠΤΥΓΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Στα πλαίσια του άξονα αυτού, θα επιλεγούν ήδη ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές στις οποίες θα εφαρμοστεί ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα για τον εκσυγχρονισμό και την αναβάθμισή τους με στόχο τη βελτίωση του ποιοτικού επιπέδου των υπηρεσιών και τη προσέλκυση τουριστών υψηλότερου επιπέδου.

Σαν τέτοιες περιοχές θα μπορούσαν να προταθούν οι εξής:

- Κρήτη
- Δωδεκάνησα
- Κέρκυρα
- Χαλκιδική
- Περιοχή πρωτεύουσας

Η ποιοτική αναβάθμιση στις περιοχές αυτές θα πρέπει να προέλθει από:

- a) Την ενίσχυση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας κάθε μορφής για βελτίωση και εκσυγχρονισμό καθώς επίσης και για νέες επενδύσεις για την προσέλκυση τουριστών υψηλού επιπέδου.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονιστεί ότι και στις ήδη αναπτυγμένες περιοχές είναι απαραίτητο να υπάρξει η δυνατότητα να γίνονται ξενοδοχειακές μονάδες υψηλού επιπέδου που θα αναβαθμίζουν συνολικά την περιοχή ή επενδύσεις για ειδικές μορφές τουρισμού σε συνδυασμό με ξενοδοχεία πολυτελείας με στόχο την ποιοτική βελτίωση των παρεχομένων υπηρεσιών στην περιοχή.

- b) Την αξιοποίηση των ήδη υπαρχουσών υποδομών με ορισμένες προσθήκες και
- γ) Την εκτέλεση βασικών έργων υποδομής και τη βελτίωση και συμπλήρωση των ήδη υφισταμένων με επιλογές όμως του ΕΟΤ, ώστε τα έργα υποδομής να σχεδιαστούν με κριτήριο την ωφέλεια του τουρισμού.

Συμπερασματικά θα πρέπει να τονιστεί η ανάγκη ενίσχυσης της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και ο σημαντικός της ρόλος στην τουριστική ανάπτυξη και στην ποιοτική αναβάθμιση του τουρισμού σε όλους τους τομείς.